

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

ODEZVY NA NOVOU ÉRU KONFLIKTŮ

Globální strategický pohled na současný světový vývoj odráží zásadní vojensko-politické změny, k nimž došlo v posledních letech. Epochální pronikavé přeměny jsou nevyhnutelně spojovány s osvojováním si nových vědecky podložených informací. Rozšiřovat své poznání znamená trvalé porovnávání vědomostí se špičkovými vojenskými (civilními) odborníky různých specializací.

V této souvislosti s pocitem uspokojení lze konstatovat, že náš vojenský teoretický časopis stále častěji dává prostor kvalitnějším autorům z vyspělých demokratických zemí. Zvláště expertům, kteří ve vojenské problematice dosahují exvzitních výsledků. To umožňuje vlastní získané znalosti prostřednictvím publikace konfrontovat formou dialogu.

V listopadu minulého roku vyšel v mimořádném čísle Vojenských rozhledů článek **Globální strategický pohled: nová éra konfliktů** od Gregory Clopleye, který jej publikoval v časopise Defense and Foreign Affairs Strategic Policy. Jde o aktuální téma, které vzhledem k rychle probíhajícím vojenskopolitickým zvrátům, nyní ještě nabývá na významu.

Dokud byla Evropa rozdělena, a ve vojenské oblasti existovala přibližná rovnováha, byl mír zaručen vojenskou silou. To způsobilo, že v době bipolarity ještě tato problematika příliš mnoho lidí nezajímala. Avšak po překonání konfrontace mezi Východem a Západem se situace stala podstatně složitější.

Nynější multilaterální vztahy mezi státy, skupinami států se jeví leckdy komplikované a nejasné. Rychlý vývoj a často i nepředvídatelné překvapující události nezůstávají bez odezvy. Ohlasy projevu ve světové veřejnosti na eventuální vznik ozbrojených konfliktů se stávají stále zřetelnější a naléhavější. V řadě případů jsou předmětem polemiky, kterou předpokládáme rozšířit o následující příspěvek.

Myslím, že pisatel článku, z kterého vycházím, právem zdůrazňuje, že současná nekontrolovatelná nestabilita v mnoha oblastech podporovaná a usnadňovaná bezprecedentním proudem zbraní, cituji *"..slibuje desetiletí krizí"*. Mnohé z nástrojů, které by měly *"krotit chaos"*, jako mezinárodní obranné dohody, obranné rozpočty a cílevědomá obranná politika se podle názoru autora buď rozpadly, nebo ztratily svůj význam, nebo jsou jinak špatně uzpůsobeny k tomu, aby mohly čelit krizím.

Domnívám se, že jde o opodstatněné tvrzení. Především proto, že uvedená fakta

jsou zcela evidentně prokazatelná. Dokonce si myslím, že výstižně uvedené jevy budou negativní vývoj v některých částech světa dále urychlovat. Není to vskutku příjemné zjištění, ale nanejvýš reálné. Důkazem je vyhrcoená vojenskopolitická situace v jihovýchodní Evropě (mnohých regionech východní Evropy), jihovýchodní Asii, na Středním Východě. Zvláště v této oblasti k nestabilitě přispívá pokračující militarizace Iráku, islámský fundamentalismus, arabsko-izraelský konflikt a zvětšující se sociální rozdíly.

Rozpad bývalého Sovětského svazu zvyšuje pravděpodobnost občanských válek, vznik nových regionálních (lokálních) konfliktů zejména mezi novými (bývalými sovětskými) islámskými republikami a zeměmi jz. Asie. V některých regionech Afriky a Asie se nedaří eliminovat populační vývoj. V důsledku "hladových bouří" nastávají konflikty. Na západní polokouli jsou problémy s nelegálním obchodem s drogami a se stavem životního prostředí. Jsou tam dlouhotrvající nepokoje a stagnující ekonomický růst.

Třebaže konec studené války znamenal podle autora článku "**zásadní zlepšení perspektiv míru, bezpečnosti a ekonomického rozvoje**", je třeba souhlasit i s jeho opačným názorem, že totiž "**celkově přetrvává nebezpečí a nestabilita**". Na základě výše zmíněných příčin jsou nejistoty, krize, ohrožení a války stálou reálnou možností.

Vážnost současného stavu potvrzují i další problémy. Například se zvětšil počet států vlastnicích jaderné prostředky. Zbraně hromadného ničení jsou v mnoha případech nedostatečně chráněny před zneužitím. Nové země (zejména islámské) vyvíjejí snahu o jejich získání. Vzrůstá národní a národnostní nesnášenlivost, projevují se etnické, náboženské nepokoje. To platí zejména pro evropský světadíl, jenž zápasí s novou vlnou temných projevů nacionalismu. A také s napětím, jež s sebou tyto jevy vyvolávají.

Podle mého názoru je možné vznikajícím okolnostem čelit nabídkou vyzkoušeného modelu spolupráce. Mezinárodní vztahy jsou účinnější, pokud jsou závazné a podmiňující. Do mnohostranné dynamické spolupráce by bylo účelné zapojit nejen vlády a hlavní města, ale i regiony. Významná role je přitom vyhrazena armádě jako důležitého stabilizujícího elementu demokratické společnosti. V tomto smyslu by měla působit i česká armáda.

V Armádě České republiky se nyní prosazují demokratické pluralitní prvky řízení a vytvářejí základní předpoklady pro demokratickou kontrolu zejména vojenského rozpočtu. V duchu ohlasů na současný stav bude účelné tyto otázky ještě dále rozpracovávat s využitím strategického plánování, které se již ve vyspělých demokratických zemích široce uplatňuje. Některé státy pro tento způsob práce používají pojmu koncepční plánování. Tato metoda řízení spočívá v celkovém komplexním systémovém přístupu. Na základě vojenskopolitického vývoje zajišťuje patřičný rozvoj armády v kontextu návrhů koncepcí (projektů) a odpovídajících cílů armády.

Tímto způsobem se podle mne v demokratické společnosti mohou zdravě rozvíjet nezbytně nutné potřeby armády v závislosti na ekonomických možnostech státu. Vychází se ze soustavy cílů rozvoje armády a zpracování programů (projektů). V přípravném období se vyhotoví podkladové materiály, s možným obsahem: mezinárodně politická situace, vnitřní a zahraniční politika státu, identi-

fikace a vyhodnocení rizik a ohrožení státu, globální cíle obrany státu. Na jejich základě příslušné orgány zpracovávají odpovídající programy (projekty) rozvoje armády.

V cílech a rozvojových programech armády je možné uvádět stručnou charakteristiku současného stavu, cíle rozvoje armády a jim odpovídající programy (projekty) rozvoje armády (průřezové - dílčí). Důležitou fází je vyhodnocení klíčových projektů, které mají rozhodující vliv na zachování soudobosti armády.

Strategické (koncepční) plánování se orientuje hlavně na věci zásadního střednědobého a dlouhodobého významu, dotýkající se samé podstaty existence armády, její bojeschopnosti a ekonomického zabezpečení. Střednědobé strategické (koncepční) plánování provádějí v západních demokratických státech na dobu pěti let. V každém kalendářním roku pak z těchto údajů vycházejí při stanovování podkladů vojenského rozpočtu.

Zpracováním otázek strategického plánování se zabývají součástí ministerstva obrany, jimž náleží tato činnost z funkční působnosti. Sestavuje se zpracovatelský tým z důstojníků různých odborností resortu obrany a vybraných ústředních orgánů státní správy. Pracovní skupina v souladu s plánem ministerstva obrany na výcvikový rok předkládá k vytyčeným termínům připravené návrhy, které se projednávají na nejvyšší úrovni, posuzují a schvalují. Materiál se v konečné verzi předkládá jako základní dokument do parlamentu.

Komplexní opatření přijímaná na základě strategického plánování jsou základní odezvou na změny mezinárodní a vnitřní situace, předpokládaných rizik a ohrožení státu. Bude asi zřejmé účelné otázkám strategického plánování v podmínkách armády věnovat větší pozornost. A nejde výlučně o zmíněné důvody.

Od strategického plánování se totiž odvíjejí důležité problémy. Jinými slovy, jak uvádí autor článku, prognózy ukazují, že pro globální společenství bude nemožné *"udržet samo sebe v jednotné harmonické rodině"*. Vidíme v této souvislosti, že zejména ekonomická nesourodost s následnou vnitřní politickou nespokojeností mohou ve skutečnosti posílit komplikace mezi státy a iniciovat vznik ozbrojeného konfliktu mezi národy, které se v době míru od řešení sporů aktem násilí distancují. V některých případech prakticky ozbrojeného konfliktu nelze zabránit.

Vznik ozbrojeného konfliktu je v současných složitých podmínkách možné přirovnat impulsními setrvačným působení rytmické řady, na jejímž konci je zhoršující se struktura či zhroutení jedné konstrukce. Tato setrvačnost může přispět k eskalaci jiné s neblahým dopadem na celou stabilitu. Je pravděpodobné, že podle tohoto scénáře počáteční stadium onoho hypotetického řetězce již fluktuuje.

Bezpochyby tyto souvislosti rozšiřují využití sil a prostředků armády. Dříve jsme měli armádu pouze pro boj, ale dnes už to není tak zřejmé. Přirozeným důsledkem prohlubujících se problémů ve vojenskopolitické oblasti je přehodnocování cílů a úkolů, na které se v budoucnu armáda, jako hlavní součást ozbrojených sil bude zaměřovat. Podle mého názoru je možné vidět nové uplatnění armády v následujících rovinách:

* Nebránit pouze vlastní území (v podmínkách koalice ještě teritorium

spojenců), ale přispívat k pozitivnímu řešení krizových situací v různých částech světa.

- * Operace s omezenými bojovými cíli a úkoly (integrované bojiště v omezeném měřítku).
- * Operace zaměřené na předcházení ozbrojeným konfliktům, udržení míru, to jsou pozorovatelé vysílání s nejrůznějšími úkoly a posláním, kontrolní operace.
- * Humanitární operace, zdravotnická pomoc, využití při epidemiích.
- * Hospodářské operace, oprava komunikačních sítí, cest, železnic.
- * Ekologické operace, pomoc při živelných katastrofách.
- * Ochrana civilního obyvatelstva, zajištění přepravy potravin a dalšího nezbytného materiálu k přežití.
- * Operace na podporu míru, pomoc formou přítomnosti v sousedství ozbrojeného konfliktu, bez aktivního ozbrojeného zásahu. Znamená to nevměšovat se, být vedle v těsné blízkosti s potřebnou silou, která může být eventuelně použita.
- * Embrago, úloha armády při jeho prosazování.
- * Blokáda a význam armády při kontrole jejího dodržování.
- * Operace s cílem zabránění rozšiřování konfliktu na další území.
- * Operace s omezením ozbrojených sil, evakuace obyvatelstva z ohrožených oblastí, eliminace živelné migrace apod.

Z uvedeného využití sil a prostředků vyplývá, že se jejich uplatnění přesouvá do roviny tzv. nevojenských ohrožení. Je to způsobeno velkým množstvím nejrůznějších druhů problémů, které již civilizace nemůže zvládnout mírovou cestou. Příčinu toho vidí autor, citují: **"...že svět se již restrukturuje do nových mocenských bloků. Je zcela mylná představa, že po zániku bipolárního rozdělení světa a s jeho novou unitární podobou zmizely všechny dřívější rozpory, že "...nyní bude všechno dobré, když zmizela rivalita mezi Východem a Západem a svět může přijmout americké hodnoty demokracie..."** a víceméně svobodné tržní prosperující ekonomiky.

Již jsem v této souvislosti uvedl, že je zcela evidentní snaha o formování nových mocenských center na Středním východě, v Asii, což potvrzuje i následující citace: **"...irácký prezident Saddám Husseín rozpoznal tento proces před několika léty, když viděl pokles schopnosti obou tehdejších supermocností kontrolovat záležitosti rozvojového světa nebo v něm intervenovat"**. Tehdejší situace ve světě umožnila, aby se režimy některých rozvojových zemí vybavily moderní výzbrojí a jinou vojenskou technikou. Na tomto základě využili mnozí vůdcové příležitost a chopili se moci. Konstituovaly se střední a velké mocnosti, které v řadě případů vlastní zbraně hromadného ničení.

Z dostupných materiálů je patrné, že Evropské demokratické státy si tuto skutečnost uvědomují a vyhodnocují jaké nebezpečí z toho vyplývá. Naskytá se však otázka, kterou si klade nejen autor, zda budou schopny velkému množství rizik a ohrožení čelit. Zda bude Západ schopen úlohu **"zachránce"** plnit v různých

částech světa z kterých nebezpečí bude stále výraznější. S tím navíc souvisí zásadní problémy globálního ozbrojeného konfliktu mezi Severem a Jihem.

Z uvedeného vyplývá, že nová situace v Evropě i ve světě vyžaduje jiná globální politická, vojenská a ekonomická řešení. Problematika obrany a bezpečnosti zřejmě vyžaduje zcela odlišné strategie, doktríny a technologie. Bude zřejmě patrně účelné zvážit, zda situace nevyžaduje přehodnocení dřívějšího rozhodnutí NATO o nerozšiřování členské základny a záruk.

Otevírá se problém možného přijetí jednotné celoevropské strategie (vojenské doktríny) jednotné a závazné pro celou integrovanou Evropu. Bez ní by pravděpodobně byla budoucnost Evropy neakceptovatelná. Myslím, že je to otázka prioritní možné volby. V minulosti by se vzhledem k věcným problémům pro Evropu mohla jevit jako nesmyslná, nerealná a nepřijatelná. Ovšem současná ohrožení jsou též méně jasná, a vše se rychle mění. Včetně bezpečnostních principů založených na jaderném odstrašování.

Za doby nepřátelství mezi Východem a Západem byly jaderné zbraně pod přísnou kontrolou a nemohly být zneužity. Dnes tomu tak není. Již jsem uvedl, že s jadernými zbraněmi se manipuluje, jsou zájmem obchodu, jsou jak správně říká autor *"politickými zbraněmi. Mohou hrozit, mohou demoralizovat, mohou zbavit vlády schopnosti jednat"* a dodávám, že mohou i vydírat. Správně se podle mého mínění poukazuje i na biologické zbraně, které lze přiřadit ke strategicky významnému arzenálu, protože se mohou uplatnit i v rámci individuálního (skupinového) terorismu v operacích nízké intenzity.

Disponibilita nových strategických zbraní však nesmí zastřít hlavní problémy, před nimiž stojí většina států, cituji: *"Je to nedostatek životaschopnosti, věrohodnosti a legitimacy, před nimiž stojí některé ze států, které nedávno získaly nezávislost ideologie, která kdysi zaručovala legitimitu jejich struktur, je mrtva."*

Gregory Copley vytyčuje celou řadu hlavních strategických trendů. Z nich se některé dotýkají České republiky přímo, jiné působí zprostředkovaně. Například *"...nebude existovat žádný mír pro většinu světa v příštím desetiletí. Západní technologické vedení se bude vytrácet a s ním také schopnost ovládat trh, a to by nakonec mohlo ovlivnit ekonomickou úroveň Západu. Začneme pozorovat vznikání vnitrostátního a neformálního konfliktu, počátek rozporů mezi národnostními menšinami, nezákonnosti. Historie je dnes jako strategický činitel mnohem důležitější, než byla kdykoli v minulosti v tomto století..."*

Praktické poznatky potvrzují, že historie poskytuje podněty nebo inspiraci pro novou vlnu nacionalismu a je nyní základem nacionální politiky v mnoha zemích. Podle mého mínění ožívající historické antagonismy ohrožují stabilitu a integraci Evropy!

Ještě u jednoho problému stojí zato se pozastavit. Autor dokazuje, že pokles obranou podporovaného výzkumu a vývoje není charakteristický pro pokles vědeckého růstu jako celku a pro postupné sklouzávání do *"nového období temna"*. Ovšem nové technologie v oblasti strategie obrany, především věda výrazně formuje politiku a ekonomiku. I za podmínek nižších zdrojů může věda vytvářet poznatky a formovat koncepce, technologie. Poznatky vědu materializují

i do podmínek armády ve formě využitelnosti sil a prostředků v rámci zdokonalování přípravy a vedení ozbrojeného konfliktu.

S tímto problémem souvisí tzv. velká politika, která na základě konsensu formuluje globální strategie. Na druhé straně malá (odvětvová, resortní např. vojenská) politika konkretizuje a specifikuje její cíle formou vydání směrnic.

Z nich potom vycházejí strategické směrnice jako základ pro operace a formulují požadavky výstavby sil a prostředků k dosažení cílů (prosazení a realizaci politiky) cestou operačních směrnic.

Výše uvedené strategické (koncepční) plánování pro zabezpečení efektivní obrany státu rovněž vyžaduje spojené úsilí vědy, politiky a operací na všech úrovních plánování - na úrovni definování koncepce, komplexního vytváření strategie obrany země i na úrovni zabezpečení realizace rozpočtu obrany.

* * *

V závěru je možné poznatky shrnout do několika vět: Makroekonomické, mezinárodněpolitické změny dále pokračují. Ve větším rozsahu se projevují ideologické, náboženské, nesnášenlivosti. Problémy související s historií, problémy národního a národnostního soužití se prohlubují. Vnitřní rozpory některých států zahrnují novou rovinu ozbrojených konfliktů. Zvětšuje se neúčinnost politických nástrojů, sankcí, blokád apod. Problémem se stává populační exploze, s kterou souvisí ohrožení smrtí hladem. Všechny tyto trendy se navzájem podmiňují a není vyloučeno, že některé z nich mohou mít zprostředkovanou, nebo i bezprostřední souvislost s geopolitickým středoevropským prostorem. To vyžaduje nepřetržité sledování a vyhodnocování zásadních vojenskopolitických změn ve společnosti, ve světě, a na základě zdůvodněných závěrů přijímat účinná opatření koncepční povahy k zajištění spolehlivé obrany státu.